Stefánia

RIPORT • KULTÚRA • TUDOMÁNY • ÉLETMÓD

A Klebelsberg-emlékmű vitatott, ám figyelemfelkeltő jelenség a Széchenyi téren.

•

Hogyan látják a zámolyi romákat Franciaországban?

•

A gyerekek könnyebben túlélik a lehűlést.

Egy órásmester karriertörténete

Az államosítók nyitásra érkeztek

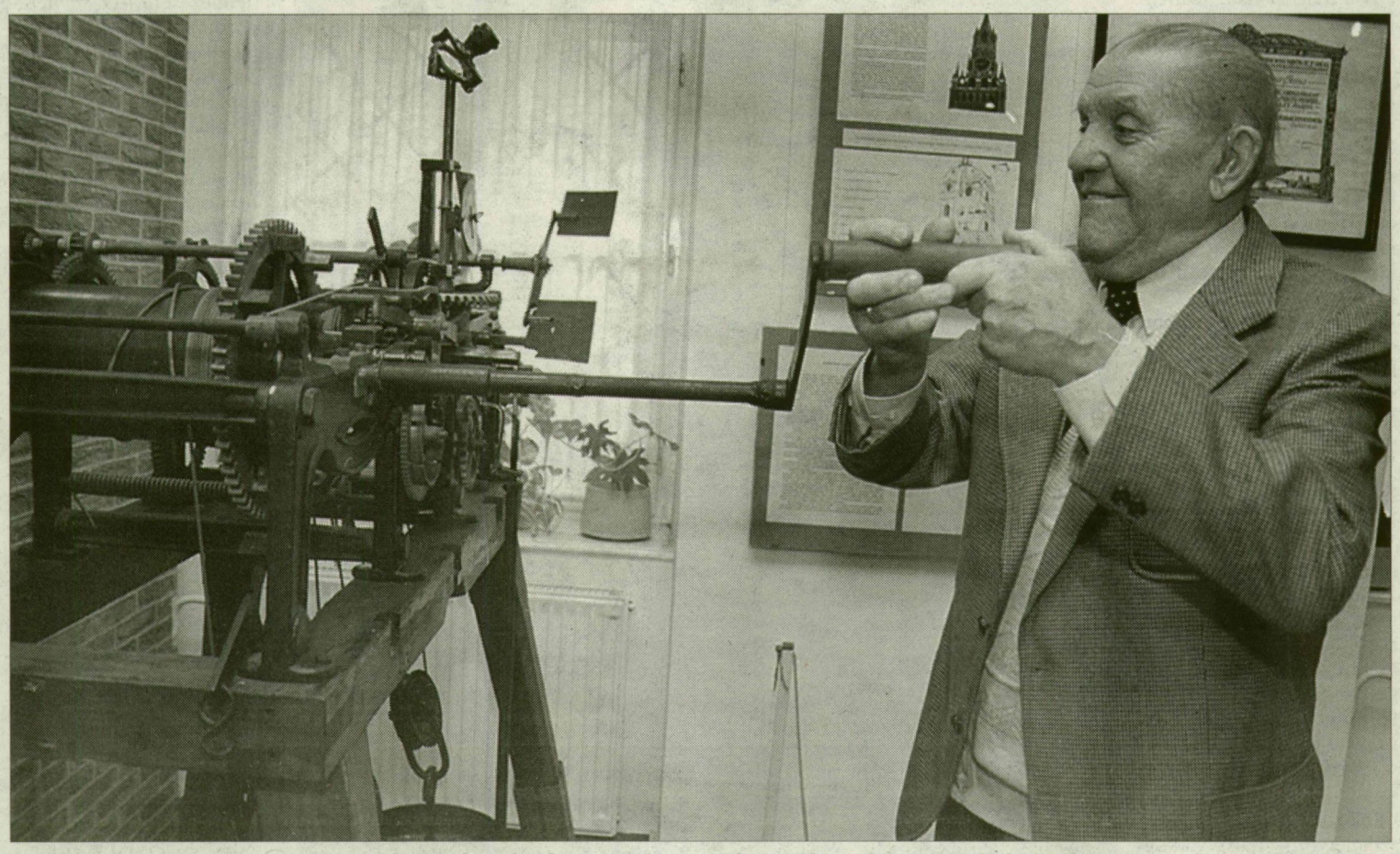

Csúry László a Fekete házban. Találmányai bejárták a világot. *(Miskolczi Róbert)*

Csúry László, Szegeden született órásmester számos találmányt jegyez: a motoros alóra, a stadionóra és a fénycsíkos perc és másodperc jelzős sportóra ötlete mindmind az ő fejéből pattant ki. Édesapja régi, szegedi polgárcsalád leszármazottja volt, egyebek mellett a Fogadalmi templom toronyórájának és a Dóm téri zenélő órának az alkotója. Gazdag pályafutásából négy napot idézünk fel. Dicsőséges 1937-eset, amelynek főszereplője még az édesapja, szomorú 1949-eset, ahol a politika megváltoztatta Csúry László sorsát, vidám 1954-eset, amikor 7-1-re vertük Angliát, végül egy 2001-eset, amikor e sorok írója megismerkedett az órásmesterrel, aki különben főmérnökként vonult nyugdíjba.

A kormányzó megáll

1937. május 26., Szegedi Ipari Vásár. A szokottnál is nagyobb volt a nyüzsgés. A Horváth Mihály utcát testőrök és biztonsági emberek szállták meg, a pavilonokat tisztára suvickolták, a mesterek és más kiállítók legszebb ünnepi ruhájukat vették fel. Erre a napra várták Szegedre Horthy Miklós kormányzót.

Amikor kíséretével végre feltűnt, a pavilonok tulajdonosai még egy pillantást vetettek portékáikra, majd kihúzták magukat és remélték: hozzájuk lép a kormányzó. Azon a napon sokan csalódtak. A legtöbb stand előtt elment anélkül, hogy megállt volna akár egy percre is. Persze, a szegedi vásár kínálatát jól ismerő kísérői ajánlották, mit érdemes megnézni, mit nem. Amikor Csúry Ferenchez közeledtek, a kormányzó fülébe súgták:

– Itt érdemes megállni. Ő Csúry Ferenc, aki az ország legnagyobb toronyóráját, a Fogadalmi temlomét is készítette.

A mester szíve hevesebben vert. Bemutatkozott, és néhány mondatban elmondta, ki is ő. Hogy Szegeden született 1893-ban, a Kárász utcában van óra- és ékszerüzlete, ő készítette a Dóm téri órajátékot, ahol a rektor figurája az öt éve elhunyt Klebelsberg Kunót ábrázolja, és van egy fia, László, aki folytatja szakmáját.

– Gratulálunk, nagyon szép, nagyon érdekes – mondta a kormányzó, majd hozzátette. – Aki ilyen különleges szerkezetekkel foglalkozik, biztosan nagyon szereti a szakmáját.

Lakat a bolton

1949. december 26., Szeged, Kárász utca 16. Az ötvenhat éves Csúry Ferenc egyre több munkát hagyott fiára, Lászlóra, aki a család toronyóra műhelyében mind jobban elmélyed szakmájában. 1946-ban a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara mesterlevéllel ismerte el tehetségét. Azon a december végi napon is ő ment nyitni Kárász utcai üzletükbe. Még nem volt kilenc óra, amikor odaért, de az ajtó előtt már hat férfi várakozott. Persze, nem türelmetlen vásárlók voltak, hanem államosítók. Egy papírt lobogtattak, noha korábban Gerő Ernő arról beszélt, hogy a száz főnél kevesebbet foglalkoztató üzemeket és üzletüket nem sajátítják ki. Kilenc óra jóval elmúlt, amikor az ajtón még mindig a zárva feliratot olvashatták a vevők, akik az üvegen benézve könnyen kitalálhatták, mi zajik odabenn. A hat férfi mindent leltárba vett, még László zsebeit is kiforgatták, pénzét elvették. A fiatal mestert és húgát a WC-re sem engedték ki, nehogy elrejtsenek valamit, szükségüket így egy herendi vázába végezték. Miután az államosítók befejezték munkájukat, a boltra lakat került.

A meccsért drukkolt, nem az óráért

1954. május 21., Népstadion. Grosics, Buzánszky, Lóránt, Lantos, Bozsik, Zakariás, Tóth II., Kocsis, Hidegkuti, Puskás, Czibor. A Népstadion avatómérkőzésén százezer ember szurkolt a futballhősöknek Anglia ellen. Az első gólt Lantos lőtte, majd a fiúk meg sem álltak hétig. A világ az újabb diadaltól hangos, ámbár Csúry László életben is nagy nap ez a mai: a Népstadion játékidőt mutató órája, ahogy a mutató fénycsíkja körbefut a számlapkörön – az ő találmánya. „Miért is féltem volna, hogy lesz valamilyen malőr?! Kizárólag a mérkőzés miatt izgultam" – nyilatkozza a mérkőzés után, és hihetünk neki, hiszen meglehetősen berekedt. (Találmánya hamarosan az egész világon elterjedt, a mester Jakartában, Moszkvában, Kijevben, Berlinben, Belgrádban, Tuniszban és Szegeden is szerelt ilyet, de ezt 1954. május 21-én még nem lehetett tudni.) Az is nagy szó, hogy osztályidegenként egyáltalán idáig eljutott. Az államosítás után szűkös idők jöttek, míg 1950-ben egy bizottság Budapestről kereste fel Csúry Ferenc szegedi otthonát. A Gira és Becsey kézigránátgyár, valamint a Derby rajzszöggyár kisajátításával létre akartak hozni egy óragyárat. Ennek megszervezésére kérték fel az idősödő mestert, aki a küldöttségnek maga helyett a fiát ajánlotta. Így került a fővárosba a harmincnégy éves László. A száznyolcvan fős üzemből az évek alatt négyezer embert foglakoztató vállalatóriás, a Kontakta Alkatrészgyár lett.

A szegedi hagyaték

2001. január 30., Szeged, Fekete ház. A kiállítás az 1817-ben született Brauswetter Jánostól – Csúry Ferenc egykori mesterétől – követi nyomon a szegedi órásmesterség történetét. Jövedelmező hivatás lehetett az órásoké, hiszen Auer Józsefet 1893-ban a legtöbb adót fizető szegedi polgárok között tartották számon.

Csúry László nyolcvanöt éves kora dacára még mindig aktív. Ezen a napon a Démász órájának szerelésénél szakértőként működött közre; egy délelőtt többször is megmászta a négy emeletet. Előző nap a szervizből hozta haza Opeljét, kicsit bosszankodott, mert a forgalmi engedélyt a műhelyben felejtette. Gazdag pályafutásának emlékeit a szegedi múzeumra bízta. Májusig bárki megnézheti.

Tóth-Szenesi Attila

balog józsef

Szeretet. Haza.

Minden vasárnap megette a fene. Délelőtt csönd volt, csak délután indultak apró mozdulatok az utcán, valaki araszolni kezdett a Szabadság Filmszínház felé. Mondjuk több irány, mozgásforma a kisváros délutánjában nem is volt kivitelezhető, hiszen a szombat elmúlt, a rózsakert virágai porosan lógatták a fejüket, a Ligetben újrarendezték a szétdúlt kazlakat, egy kettéharapott meggymárkás üveg integetett a tölgy oldalából. Vasárnap délelőtt viszont nem történt az égegyadta világon senkise és semmise. Nem volt nyár és nem volt ősz, tavasz meg egyáltalán nem, tél lehetett, de a téllel egyébként sincs mit kezdeni a mérsékelt égöv alatt. Egyetlen, egybefüggő, végeérhetetlen évszak volt a vasárnap délelőtt. Úszkált benne egy húsleves zsíros felszíne, egy féllábú cigányember tolókocsija, ki majális nélkül maradt, valaki pedig beszorult a saját udvari budijába és most fejszével hasogatta a deszkákat és kiabált, kiabált, mint, akit meg is nyúztak már. Csönd volt egyébként, afféle, mint a szocializmusban szokás. Vagy minek is nevezték akkoriban a vasárnap délelőttöket?

Megette a fene a vasárnapokat. Most mégis úgy integetnek, mint a mézbe ragadt legyek, a szárnyuk zizegése, akárha édes muzsika, betölti a fekete levegőt és szádban érzed az ifjúság fémes ízeit, vas, higany, alumínium. Mi történt veled, amire így, ennyire egyszerűen kérdezni lehetne. Mi történt a Szabadság Filmszínházban? A Szabadság Filmszínházban voltak az első sorok, aztán a középső sorok, végül a kiemelt hátsó sorok, szám szerint a 16. a 17. és a 18. Egy erkély is az ifjúság, illetve a mozirajongó közönség rendelkezésére állt. Hat kisebb boksz 6–6 székkel, három elől és három a második sorban elhelyezve. Valójában a kefélést akadályozandó, a mindenkori harmadikak, mint lehetséges felvigyázók és idegenek működhettek közre, diszkrét köhécseléssel a fokozódó csókolózások elharapódzása idején. Merőben gyakorlatias tehát a Szabadság Filmszínház mint térszervezet, inkább a ráció vezérelte megálmodóit és kivitelezőit, semmint a féktelen fantázia és az avantgarde hóbort.

Hogyan lehetett volna másként?

Igen.

Meg sem születni lehetett volna, kéremszépen!

Mert amikor barátunk igenis fantáziával és végtelen pontossággal fölragasztott műfoga a kovbojfilm kellős közepén kizuhant az erkélyről, koppant a földszinten, majd nem került elő soha többé, nos akkor komolyan gondolkodni kezdett. Ismerősek voltak a Szabadság Filmszínházban, hiszen a legjobb barátjának az édesanyja kezelte a jegyeket és ennek fejében apróbb előnyök, bennfentek, korrupciók élvezője volt, s ezért most fogát vesztett barátjával jócskán a film befejezése után is ott kotorhatott az erkély alatt. Csúsztakmásztak a mocskos olajospadlón a recsegő széklábak között és nem találtak csak fruttipapírt, szotyolát, zsebkendőt, köpést, sörösüveget, egy letörött szemüvegszárat, füzetet, melybe valaki rossz helyesírással, ám annál nagyobb buzgalommal beírta a külföldi filmek szereplőinek neveit, sajátos fonetikával, az elérhetetleneknek kijáró hódolattal. Ám a barátja foga nem volt sehol. Akárha a föld nyelte volna el. A Föld nyelte volna el.

Ez a hazád – gondolta. Ahol otthagyhatod a fogad – gondolta.

Ahol addig kereshetsz és kutathatsz jóembereid jóvoltából, amíg csak bizonyossá nem válik, nincs, amit keresel, és van, amit örökül hagytak reád – gondolta.

A fele sem tréfa – tette hozzá.

A fele sem tréfa.

A fogalmazásba ekkor betört a jelenidő.

Üldögél, csak úgy. Hogy szeretne valamit, ami maradandó. Dédelgetni egy emléket. Ezüsttel írt egyszer a Balaton. Jöttek Németországból. És a Balatont valaki ottfelejtette az útban, így megkerülhetetlen volt. Mert egy erős tájélmény helyettesítheti a Haza mindenik alakját, amikor nem lángpallossal vívja szabadságát, csak olajoshalat kínál konzervdobozban, akkor is. Ámbátor mindazodáig nem gondolkodott tájban. A legkevésbé sem volt rá hatással. Az Alföld nehéz volt, puszta gondolat, a hegyek kivételesek és kicsik. Látott a hegyek között egyszer egy filmet Napóleonról és a Francia Nemzetről, a Franciák Hazájáról, ahogy határaiktól több száz kilométerre is védik azt. Ez heroikusnak, mi több értelmetlennek és mégis szépnek tűnt. Tájnak tehát ott volt Napóleon, ráadásul nem is ő, csupán az őt játszó színész. A Balaton ezüstjét viszont nem lehetett elvéteni. Kicselezni. Átejteni. Húzni, halasztani igen. Elkerülni a tekintettel. Darabig. Aztán az ezüst befolyt a szemén, a fülén, a száján. Kiütött a bőrén. És ezüstöt zihált, ezüstöt könnyezett. És az ezüst megállt aztán a lábfejében. Nem tudott mozdulni. Állt és nézte a lábait; melyek nemhogy cserbenhagyták volna, éppen ellenkezőleg. Ezután lettek csak az övé igazán. Két ezüsttalpán mozdul azóta. Mozdulna, de most csak üldögél. Csak úgy. Mint a köpenye. Köpenyben alszik. Még nem fázik, de talán fél, hogy fázni fog, hogy az ezüst megfagy benne vagy lék támad a koponyáján, a hasfalán, a hátára ütnek és akkor kifolyik mind. Pedig még elő se hívta. Csak a negatívok ezüstje az, ami ázik belül, és a képek hiányoznak még. Most fölötözik az álmaihoz is. Merthogy álmában is meglephetik. Kutyák támadták legutóbb, mintha indult volna valaki után, de a kutyák elállták az útját, jó, ez egyszerű. Nem fájt, pedig a lábát tépték. Éppen az ezüsthöz értek, amikor felébredt. Ezt nem kellett volna. A köntös megkötőjében felakadt a keze, a nyaka összecsavarodott a derekánál, a lábai ernyedten és kopaszon lógtak. Kifelé. Lefelé. Két Velorex.

Jó volna megint meztelenül – gondolta.

A fele sem tréfa – gondolta.

Ahogy álmában, ahogy hulladékot és szemetet gyűjtött koszlott vászonzsákokba egy árokparton, ahogy az út mentén, ahogy megcsókolt egyszer csak egy gyönyörű, fiatal lányt, ahogy boldog volt, ahogy felébredt, ahogy el sem hitte – gondolta.

Mi ez – gondolta.

Ez a hazád – gondolta.

Hogy ezt így. Egyszer. Miheztartás. Végett. Gondolta.

Egy szebb képen biztosan lenne még bíbor és mély ibolya az ég színéből. Egy szebb képen ott állna huszár nagyapám. Vitéz nagyanyám. Lenne levél Őfelségétől és egy golyó, amit a kivégzés után apám szívéből lopott az anyám. Ödön. Pipacs. Hajvágás harmincért.

Egy szebb kép volna – gondolta.

Ahol otthagyod a fogad – gondolta.

A fele sem.